

محمد جوادی پور^۱

مقدمه:

دوره متوسطه یکی از دوره‌های مهم و اثرگذار در نظام آموزشی است. این دوره واجد اهمیت چندگانه‌ای است، از یک طرف در تکمیل معلومات و دانش عمومی دانش آموزان نقش دارد و از طرف دیگر در آمادگی دانش آموزان برای ورود به نظام آموزش عالی مهم است.

وظیفه آموزش متوسطه آماده ساختن جوانان برای انتخاب مسیرهای زندگی و شکل دادن به این مسیرها در جهت قبول مسئولیت در آینده است (جنتری و هوبارد ۲۰۰۴ به نقل از امین زاده ۱۳۹۴).

از کارکردهای مهم دوره به سه کارکرد آمادگی برای انجام وظایف شهروندی، آمادگی برای ورود به دنیای کار و آمادگی برای ورود به آموزش عالی یاد کرد. با نگاهی به سه کارکرد می‌توان اهمیت این دوره را در توسعه همه‌جانبه یک جامعه ویژه و منحصر به فرد تلقی کرد. ویژگی‌های مذکور باعث شده که در طراحی برنامه درسی این دوره حساسیت زیادی برای تمرکز بر کارکردهای سه‌گانه و احیاناً تلفیق آن به عمل آید. در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و برنامه درسی ملی از اهمیت و نقش آن سخن گفته شده است. در اهداف دوره‌های تحصیلی آموزش و پرورش در ساحت‌های شش‌گانه اهداف دوره متوسطه به تفکیک بیان شده است (اهداف دوره‌های تحصیلی آموزش و پرورش ۱۳۹۷).

دوره متوسطه دوره‌ای است که در آن دانش آموزان گروه سنی پانزده تا هجده ساله تحصیل می‌کنند (صافی ۱۳۹۳). این دوره یکی از مراحل آموزش همگانی است که پس از دوره آموزش ابتدایی ارائه می‌شود و دوره دوم متوسطه چهارمین دوره از نظام تربیت رسمی است که طول آن سه سال است و مرحله‌ی بین تربیت عمومی و تربیت تخصصی محسوب می‌گردد و به صورت نیمه تخصصی در شاخه‌ها و رشته‌های مختلف ارائه می‌شود (صافی، ۱۳۹۳).

رویکرد اصلی دوره متوسطه:

آموزش متوسطه در واقع دوره واسط بین آموزش پایه (دوره ابتدایی) و آموزش عالی است. دوره متوسطه شامل دو دوره مقدماتی و تکمیلی می‌باشد، دوره مقدماتی به صورت عمومی و دوره دوم تکمیلی به صورت تخصصی تر صورت می‌پذیرد و دانش آموزان به طور مشخص در یک رشته تحصیلی در شاخه نظری در چهار رشته ریاضی فیزیک، علوم تجربی، ادبیات و علوم انسانی و علوم و معارف اسلامی یا فنی و حرفه‌ای تحصیل می‌کنند. البته شاخه نظری در چهار رشته تعریف شده که با توجه به اهداف مقاله در خصوص آن‌ها بحث و بررسی شده است (برنامه درسی ۱۳۸۹).

این دوره ممکن است از سه جهت دوره انتقالی باشد:

- انتقال از آموزش عمومی، همگانی و غیرتخصصی به آموزش دانشگاهی تخصصی خاص عده‌ای محدود.
- انتقال از محیط آموزشی به محیط کار و زندگی.
- انتقال از دوره میان کودکی که نیازهای فرد تحت نظر و مراقبت دیگران تأمین می‌شود و جوانی و بلوغ که به فرد استقلال و قبول مسئولیت می‌دهد (صافی، ۱۳۹۳).

اهداف دوره متوسطه:

شاخه نظری یک بخش از دوره متوسطه را تشکیل می‌دهد و بر اساس آن در چهار رشته ریاضی فیزیک، علوم تجربی، ادبیات و علوم انسانی و علوم و معارف اسلامی تقسیم شده است (برنامه درسی ملی، ۱۳۸۹). بنابراین می‌توان گفت دوره متوسطه چند بخش مهم دارد که یکی از مهم‌ترین آن‌ها شاخه نظری است. بر اساس مصوبه شورای عالی آموزش و پرورش، در راستای رسالت و مأموریت آموزش و پرورش و جهت‌دهی به رشد همه‌جانبه دانش آموزان بر پایه تعالیم و دستورات دین مبین اسلام، اهداف دوره متوسطه در محورهای اعتقادی، اخلاقی، علمی و آموزشی، فرهنگی و هنری، اجتماعی، زیستی، سیاسی و اقتصادی تعیین شد (اهداف دوره‌های تحصیلی آموزش و پرورش، ۱۳۹۷).

سیر تاریخی آموزش متوسطه در ایران:

تأسیس دارالفنون را در سال ۱۲۲۸ باید سرآغاز مدرسه متوسطه به سبک جدید در ایران دانست. الگوی این مدرسه از نظر ساخت، برنامه‌های درسی و مقررات آموزشی از کشورهای اروپایی به‌ویژه فرانسه اقتباس شده بود. پس از دارالفنون اولین مدارس متوسطه در سال ۱۲۸۰ قمری در تهران و تبریز بنام مدارس علمیه و لقمانیه تأسیس شدند. پس از شهرهای تهران، تبریز در ارومیه، اصفهان، همدان و رشت نیز مدارس متوسطه پسرانه و دخترانه توسط فرانسوی‌ها، انگلیسی‌ها و آمریکایی‌ها تأسیس شده است.

در سال ۱۲۸۶ شمسی، وزارت معارف اولین دستور را برای ایجاد دوره سه‌ساله آموزش متوسطه اعلام نمود. در دستور تحصیلات شش‌ساله متوسطه مصوب ۱۳۱۰ پس از دوره شش‌ساله ابتدایی، دوره متوسطه به صورت دوره اول و دوره دوم اعلام گردید و مدت تحصیل در هر دوره سه سال تعیین شد.

در سال ۱۳۱۳ محل تحصیل دوره ابتدایی را دبستان و مدرس این دوره را معلم و محل تحصیل دوره متوسطه را دبیرستان و مدرس این دوره را دبیر نام نهادند.

تا سال ۱۳۳۵ در مدت دوره اول متوسطه تغییری ایجاد نشد و دوره دوم متوسطه شامل دو سال عمومی و یک سال تخصصی بود و به دارندگان مدرک تحصیلی دوره دوساله عمومی گواهینامه پنجم علمی داده می‌شد. مدت تحصیل

در رشته‌های نظری، فنی و حرفه‌ای در دوره دوم متوسطه سه سال بود. سال آخر دبیرستان شامل دو رشته علمی و ادبی بوده است. به افرادی که سال آخر دبیرستان (دوره یک‌ساله) را می‌گذرانند، گواهینامه دیپلم کامل متوسطه داده می‌شد.

در سال تحصیلی ۱۳۳۴-۱۳۳۵، با تصویب شورای عالی فرهنگ، رشته‌های ادبی، ریاضی، طبیعی و خانه‌داری برای دختران و رشته‌های فنی و کشاورزی برای پسران ایجاد شد.

در طرح اصلاح آموزش و پرورش مصوب ۱۳۴۴ و به دنبال تأسیس دوره راهنمایی تحصیلی، دوره متوسطه عمومی، فنی حرفه‌ای شامل چهار سال تحصیل رسمی در دو بخش عمده نظری، فنی و حرفه‌ای شامل چهار سال تحصیل رسمی در دو بخش عمده نظری، فنی و حرفه‌ای با رشته‌های متنوع و متعدد پیش‌بینی شد.

شاخه عمومی یا نظری شامل رشته‌های اقتصاد-اجتماعی، فرهنگ و ادب، علوم تجربی و ریاضی فیزیک.

شاخه فنی و حرفه‌ای شامل سه بخش صنعت، خدمات و کشاورزی یا رشته‌های متعدد از هر بخش.

مدت تحصیل در هر یک از این شاخه‌ها چهار سال بود. دانش‌آموزان دوره متوسطه معمولاً سال اول متوسطه را در شاخه‌های تحصیلی ذکر شده می‌گذرانند و پس از سال اول متوسطه در یکی از رشته‌های تحصیلی به مدت سه سال تحصیل می‌کردند. به فارغ‌التحصیلان دوره چهارساله متوسطه، دیپلم کامل در یکی از رشته‌های مربوطه داده می‌شد. تا سال ۱۳۷۱ مدت تحصیل در دوره متوسطه چهار سال بود. در این سال رشته‌های تحصیلی فرهنگ و ادب و اقتصاد-اجتماعی در هم ادغام شد و به نام رشته ادبیات و علوم انسانی تغییر یافت.

در سال ۱۳۶۹، وزارت آموزش و پرورش، طرحی به نام طرح انتقال به آموزش متوسطه را تهیه و برای بررسی و تصویب به شورای عالی انقلاب فرهنگی پیشنهاد کرد. طرح مزبور با اصلاحاتی در دوازده ماده و شش تبصره در همان سال تصویب شد. از سال ۱۳۷۰ اجرای آزمایشی آن در مناطقی از کشور آغاز شد.

ساختار جدید متوسطه دارای شاخه‌ها، گروه‌ها و رشته‌های مختلف تحصیلی بود. دوره تحصیل در دوره متوسطه سه سال بود که یک سال آن عمومی و دو سال آن اختصاصی بود. در این طرح دانش‌آموزان سال اول می‌توانستند در یکی از شاخه‌ها، گروه‌ها و رشته‌ها ادامه تحصیل دهند. این شاخه‌ها عبارت بودند از؛ متوسطه نظری، متوسطه فنی و حرفه‌ای، کاردانش. به افرادی که در شاخه کاردانش یا هر یک از شاخه‌های تحصیلی یادشده ۹۶ واحد درسی را گذرانده باشند دیپلم متوسطه در رشته مربوط داده می‌شد.

دوره پیش‌دانشگاهی از سال ۹۱ در ساختار نظام آموزشی اجرا شد که شامل چندین گروه تحصیلی متناسب با

گروه‌های آزمایشی آزمون ورودی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی بود. این رشته‌های تحصیلی عبارت بود از؛

علوم ریاضی، علوم تجربی، علوم انسانی و هنر (صافی ۱۳۹۳).

از سال ۱۳۹۱ مقاطع تحصیلی به این صورت درآمد:

۱. دوره آمادگی (۱سال)

۲. دوره ابتدایی (۶سال)

۳. دوره اول متوسطه (۳ سال)

۴. دوره دوم متوسطه (۳ سال) دوم متوسطه و رشته‌های علوم تجربی، ریاضی-فیزیک، ادبیات و علوم انسانی و معارف اسلامی می‌باشد.

در اجرای مفاد سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و بیانیه مأموریت آن مبنی بر استقرار ۱۲ پایه تحصیلی (چهار دوره سه‌ساله) در ساختار نظام آموزش و پرورش، از سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۵ پایه دهم از دور دوم متوسطه استقرار یافت.

هر دوره تحصیلی نیز به دو دوره سه‌ساله تقسیم می‌شود:

- دوران تحصیل رسمی و عمومی، با توجه به ماهیت و ویژگی برنامه‌های درسی شامل دوره آموزش عمومی مرکب از دوره ابتدایی و دوره متوسطه اول (و نیمه تخصصی) دوره متوسطه دوم خواهد بود و در پایان دوره متوسطه دوم به دانش آموزان مدرک دیپلم اعطا می‌شود؛

دوره دوم متوسطه:

دوره دوم متوسطه چهارمین دوره از نظام تربیت رسمی و طول آن ۳ سال است. این دوره مرحله‌ای بین تربیت رسمی و عمومی و تربیت تخصصی (دانشگاهی) است و در آن فرصت‌های تربیتی به صورت نیمه تخصصی و غیراجباری در شاخه‌ها و رشته‌های مختلف سازمان می‌یابد. در این دوره، دانش آموزان با کسب شایستگی‌های لازم، از افرادی وابسته به افرادی مستقل و مسئول و آماده برای ورود به زندگی اجتماعی، خانوادگی و شغلی سالم و یا ادامه تحصیل در رشته‌های تخصصی ارتقا می‌یابند. برنامه درسی این دوره شامل آموزش‌های پایه تجویزی و غیر تجویزی برای هدایت دانش‌آموختگان به انواع تربیت تخصصی (آموزش عالی و تربیت حرفه‌ای)، و در نهایت کسب شایستگی‌های اساسی و پایه برای ورود به زندگی مستقل، خانوادگی و حرفه‌ای جهت رفع نیازهای حال و آینده خود و جامعه است.

- دوره دوم متوسطه دارای سه شاخه نظری، فنی و حرفه‌ای و کاردانش است؛ هر یک از شاخه‌های این دوره دارای رشته‌هایی است که تنوع آن‌ها بر اساس نیاز جامعه، اقتضای زمان و امکان اجرای آن تعیین می‌شود.

- زمان تعلیم و تربیت ۱ سال تحصیلی از اول مهرماه هر سال شروع و تا پایان شهریورماه سال بعد ادامه خواهد داشت؛ زمان آموزش در دوره متوسطه دوم شاخه نظری ۱۲۹۵ ساعت است. ساعات کار هفتگی دوره متوسطه دوم نظری حداکثر ۳۵ ساعت در کلیه پایه‌ها و زمان هر جلسه ۵۰ دقیقه می‌باشد (صافی، ۱۳۹۳).

ساختار برنامه درسی شاخه متوسطه نظری (دوره دوم متوسطه):

شاخه متوسطه نظری مشتمل بر، چهار رشته ریاضی گام یک، ادبیات و علوم انسانی، علوم تجربی و علوم و معارف اسلامی است و مدت زمان آموزش هر رشته ۳ سال تحصیلی است.

واحدهای درسی، زمان تحصیل و جدول عناوین درسی:

- ساختار واحدهای درسی آموزش در دوره دوم متوسطه مبتنی بر نظام سالی واحدی است و دارای ویژگی‌های زیر می باشد:

- ساختار واحدهای درس رشته متوسطه نظری شامل دروس مشترک (عمومی)، دروس اختصاصی و در س مای انتخابی می باشد(برنامه درسی ملی، ۱۳۸۹ و سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۸۸).

-درس‌های مشترک (عمومی): درس‌هایی هستند که آموختن آن‌ها برای ارتقای بینش علمی، اجتماعی، دینی، فرهنگی، سیاسی، هویت ملی و نیز کسب بینش حرف‌های و مهارت‌های زندگی ضرورت دارد. گذراندن این دروس برای کلیه دانش آموزان متوسطه نظری، فنی و حرفه‌ای الزامی است.

در س های اختصاصی: در س هایی هستند که گذراندن آن‌ها موجب می‌شود دانش آموز پایه علمی مناسب را در آن درس برای ادامه تحصیل در سطوح عالی تر کسب کند.

در س های انتخابی: در س هایی هستند که گذراندن آن‌ها موجب می‌شود دانش آموز پایه علمی مناسب را در آن درس برای ادامه تحصیل در سطوح عالی تر کسب کند.

در س های اختیاری: دروسی که توسط مدرسه، منطقه یا استان انتخاب می‌شود و تعداد ساعات آن حداقل ۵۰ و حداکثر ۱۰۰ ساعت در سال است. محتوای این درس‌ها زیر نظر معلم و با تلاش فردی و یا گروهی دانش آموزان تولید می‌شود(برنامه درسی ملی، ۱۳۸۹ و سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۸۸).

تعداد واحدهای رشته ریاضی فیزیک ۱۰۵، ادبیات و علوم انسانی ۱۰۵، علوم تجربی ۱۰۵ و علوم و معارف اسلامی نیز ۱۰۸ واحد، طی سه سال است.

جدول عناوین دروس و زمان آموزش دوره دوم متوسطه، شاخه نظری - رشته علوم تجربی

ردیف	دامنه محتوایی	عنوان درس	واحد / ساعت هفتگی		
			دهم	یازدهم	دوازدهم
۱	تربیت دینی و اخلاقی	۱- تعلیمات دینی (دینی، قرآن و اخلاق) ۳و۲،۱ ۲- عربی، زبان قرآن ۳و۲،۱	۲و۲	۲و۲	۲و۲
۲	فارسی (ادبیات، املا، انشا و تاریخ ادبیات)	فارسی ۳و۲،۱	۴	۳	۴
۳	زبان‌های خارجی	زبانهای خارجی ۳و۲،۱	۴	۳	۳
۴	خوشه دروس: مطالعات اجتماعی	دهم: جغرافیای عمومی و استان‌شناسی یازدهم: تاریخ معاصر دوازدهم: علوم اجتماعی	۲	۲	۲
۵	خوشه دروس: انسان و سلامت	تربیت بدنی ۳و۲،۱	۲	۲	۲
		دهم: آمادگی دفاعی یازدهم: انسان و محیط زیست دوازدهم: سلامت و بهداشت	۲	۲	۳
۶	خوشه دروس: انسان و مهارتهای زندگی	دهم و یازدهم: سه درس انتخابی از (۱- هنر ۲- تفکر و سواد رسانه ای ۳- کارگاه کارآفرینی و تولید) دوازدهم: مدیریت خانواده و سبک زندگی	۲	۲	۲
۷	ریاضی	ریاضیات ۳و۲،۱	۴	۴	۴
۸	خوشه دروس: علوم تجربی	فیزیک ۳و۲،۱	۳	۳	۳
		شیمی ۳و۲،۱	۴	۳	۳
		زیست‌شناسی ۳و۲،۱	۴	۴	۳
		زمین‌شناسی	-	۲	-
		آزمایشگاه علوم: فیزیک، شیمی، زیست‌شناسی و زمین‌شناسی	-	۱	۲
جمع					
۹	برنامه ویژه مدرسه	زمینه سازی برای اجرای بند ۵-۵ سند تحول بنیادین و بند ۲-۱۳ برنامه درسی ملی مشتمل بر عناوینی مانند: پژوهش و ارائه خلافتان (سمینار)، یادگیری پروژه محور و آموزش مهارت تامین معاش حلال می باشد. × برای اجرای این برنامه، شیوه نامه ی جداگانه ای تنظیم و ارسال خواهد شد.	حجم کل: ۵۰ تا ۱۰۰ ساعت سالانه		

جدول عناوین دروس و زمان آموزش دوره دوم متوسطه، شاخه نظری، رشته ریاضی - فیزیک

ردیف	دامنه محتوایی	عنوان درس	واحد/ ساعت هفتگی		
			دهم	یازدهم	دوازدهم
۱	تربیت دینی و اخلاقی	۱- تعلیمات دینی (دینی، قرآن و اخلاق) ۳و۲،۱ ۲- عربی، زبان قرآن ۳و۲،۱	۲+۲	۲+۲	۲+۲
۲	فارسی (ادبیات، املا، انشا و تاریخ ادبیات)	فارسی ۳و۲،۱	۴	۳	۴
۳	زبان‌های خارجی	زبانهای خارجی ۳و۲،۱	۴	۳	۳
۴	خوشه دروس: مطالعات اجتماعی	دهم: جغرافیای عمومی و استان‌شناسی یازدهم: تاریخ معاصر دوازدهم: علوم اجتماعی	۲	۲	۲
۵	خوشه دروس: انسان و سلامت	تربیت بدنی ۳و۲،۱	۲	۲	۲
		دهم: آمادگی دفاعی یازدهم: انسان و محیط زیست دوازدهم: سلامت و بهداشت	۲	۲	۳
۶	خوشه دروس: انسان و مهارت‌های زندگی	دهم و یازدهم: سه درس انتخابی از (۱- هنر ۲- تفکر و سواد رسانه ای ۳- کارگاه کارآفرینی و تولید) دوازدهم: مدیریت خانواده و سبک زندگی	۲	۲	۲
۷	ریاضی	دهم: ۱- ریاضی پایه ۲- هندسه ۱ یازدهم: ۱- حسابان ۱ ۲- هندسه ۲ ۳- آمار و احتمال دوازدهم: ۱- حسابان ۲ ۲- هندسه ۳ ۳- ریاضیات گسسته	۷	۷	۶
۸	خوشه دروس: علوم تجربی	فیزیک ۳و۲،۱	۴	۴	۴
		شیمی ۳و۲،۱	۴	۳	۳
		زمین‌شناسی	-	۲	-
		آزمایشگاه علوم: فیزیک، شیمی و زمین‌شناسی	-	۱	۲
جمع			۳۵	۳۵	۳۵
۹	برنامه ویژه مدرسه	زمینه سازی برای اجرای بند ۵-۵ سند تحول بنیادین و بند ۲-۱۳ برنامه درسی ملی مشتمل بر عناوینی مانند: پژوهش و ارائه خلاقانه (سمینار)، یادگیری پروژه محور و آموزش مهارت تامین معاش حلال می باشد. × برای اجرای این برنامه، شیوه نامه ی جداگانه ای تنظیم و ارسال خواهد شد.	حجم کل: ۱۰۰ تا ۱۰۰ ساعت سالانه		

جدول عناوین دروس و زمان آموزش دوره دوم متوسطه، شاخه نظری - رشته ادبیات و علوم انسانی

ردیف	دامنه محتوایی	عنوان درس	واحد / ساعت هفتگی			
			دهم	یازدهم	دوازدهم	
۱	تربیت دینی و معارف قرآنی	دینی، اخلاق و قرآن ۳و۲،۱	۳	۴	۴	
۲	عربی	عربی ۳و۲،۱ (تخصصی رشته ادبیات و علوم انسانی)	۲	۲	۲	
۳	فارسی (ادبیات، املا، انشا و تاریخ ادبیات)	۱- فارسی ۳و۲،۱ ۲- علوم و فنون ادبی ۳و۲،۱	۳،۳	۳،۲	۳،۳	
۴	زبان های خارجی	زبان های خارجی ۳و۲،۱	۳	۳	۴	
۵	خوشه دروس: انسان و سلامت	تربیت بدنی ۳و۲،۱	۲	۲	۲	
		دهم: آمادگی دفاعی یازدهم: انسان و محیط زیست دوازدهم: سلامت و بهداشت	۳	۲	۲	
۶	خوشه دروس: انسان و مهارت های زندگی	دهم و یازدهم: دو درس انتخابی از (۱- هنر ۲- تفکر و سواد رسانه ای ۳- کارگاه کارآفرینی و تولید) دوازدهم: مدیریت خانواده و سبک زندگی	۲	۲	۲	
۷	ریاضی (ریاضی پایه، آمار، احتمال، مدل سازی، کاربرد ریاضی در علوم انسانی)	ریاضی و آمار ۳و۲،۱	۳	۲	۲	
۸	تاریخ (ایران، جهان، اسلام و معاصر)	تاریخ ۳و۲،۱	۳	۳	۲	
۹	خوشه دروس: علوم انسانی و مطالعات اجتماعی	جامعه شناسی ۳و۲،۱	۲	۳	۳	
		دهم: جغرافیا عمومی و استان شناسی یازدهم: جغرافیا ۲ دوازدهم: جغرافیا ۳	۲	۳	۲	
		دهم: اقتصاد یازدهم: روان شناسی دوازدهم: مطالعات فرهنگی	۲	۲	۲	
۱۰	فلسفه و منطق	دهم: منطق یازدهم: فلسفه ۱ دوازدهم: فلسفه ۲	۲	۲	۲	
جمع						
۱۱	برنامه ویژه مدرسه	زمینه سازی برای اجرای بند ۵-۵ سند تحول بنیادین و بند ۲-۱۳ برنامه درسی ملی مشتمل بر عناوینی مانند: فن بیان، پژوهش و ارائه خلاصه (سمینار) و آموزش مهارت تأمین معاش حلال می باشد. x برای اجرای این برنامه، شیوه نامه ی جداگانه ای تنظیم و ارسال خواهد شد.	حجم کل: ۱۰۰ تا ۱۰۰ ساعت سالانه			

جدول عناوین دروس و زمان آموزش دوره دوم متوسطه، شاخه نظری - رشته علوم و معارف اسلامی

ردیف	دامنه محتوایی	نام درس	واحد/ ساعت هفتگی		
			پایه دهم	پایه یازدهم	پایه دوازدهم
۱	تربیت دینی و معارف اسلامی	اصول عقاید ۳و۲،۱	۳	۳	۳
		علوم و معارف قرآنی ۳و۲،۱ (قرائت و تجوید، علوم قرآنی و تفسیر)	۲	۲	۲
		احکام و استنباط ۳و۲،۱	۱	۱	۱
		اخلاق ۳و۲،۱	۱	۱	۱
		عربی ۳و۲،۱ (تخصصی رشته علوم و معارف اسلامی)	۳	۳	۴
۲	زبان فارسی (ادبیات، املا، انشا و تاریخ ادبیات)	۱- فارسی ۳و۲،۱ ۲- علوم و فنون ادبی ۳و۲،۱	۳+۳	۳+۲	۳+۳
		زبانهای خارجی ۳و۲،۱	۴	۳	۳
۳	زبان خارجی	تربیت بدنی ۳و۲،۱	۲	۲	۲
		دهم: آمادگی دفاعی یازدهم: انسان و محیط زیست دوازدهم: سلامت و بهداشت	۲	۲	۳
۴	خوشه دروس: انسان و سلامت	دهم و یازدهم: دو درس انتخابی از (۱- هنر ۲- تفکر و سواد رسانه ای ۳- کارگاه کارآفرینی و تولید) دوازدهم: مدیریت خانواده و سبک زندگی	۲	۲	۲
		ریاضی (ریاضی پایه، آمار، احتمال، مدل سازی، کاربرد ریاضی در علوم انسانی)	۲	۲	۳
۵	خوشه دروس: انسان و مهارت های زندگی	روانشناسی	-	۲	-
۶	ریاضی	اقتصاد	-	۲	-
۷	روانشناسی	جغرافیا عمومی و استان شناسی	-	-	۲
۸	اقتصاد	تاریخ ۳و۲،۱ (تخصصی رشته علوم و معارف اسلامی)	۲	۲	۲
۹	جغرافیا و استان شناسی	دهم: منطق یازدهم: فلسفه ۱ دوازدهم: ۱- فلسفه ۲	۲	۲	۲
۱۰	تاریخ (ایران، جهان، اسلام و معاصر)	دهم: جامعه شناسی یازدهم: مطالعات فرهنگی دوازدهم: جریان شناسی اندیشه های معاصر	۲	۲	۲
۱۱	فلسفه و منطق	جمع	۳۵	۳۶	۳۷
۱۲	خوشه دروس: مطالعات اجتماعی و فرهنگی	زمینه سازی برای اجرای بند ۵-۵ سند تحول بنیادین و بند ۲-۱۳ برنامه درسی ملی مشتمل بر عناوینی مانند: فن بیان، پژوهش و ارائه خلاقانه (سمینار) و آموزش مهارت تامین معاش حلال می باشد. * برای اجرای این برنامه، شیوه نامه ی جداگانه ای تنظیم و ارسال خواهد شد.	حجم کل: ۵۰ تا ۱۰۰ ساعت سالانه		
۱۳	برنامه ویژه مدرسه				

(جدول ساعت و زمان آموزش، ۱۳۹۵ دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش).

جمع بندی

آموزش متوسطه به خاطر نقش اساسی اش در شکل دهی منش و آینده نوجوانان و همچنین تربیت نیروی انسانی و پیشرفت اقتصادی جامعه از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. برنامه درسی دوره متوسطه باید بتواند ضمن اینکه به سؤالات و نیازهای دانش آموزان در زمینه های مختلف پاسخ قابل قبولی ارائه دهد، شرایط ایجاد تحول کیفی در تحصیل و آمادگی برای احراز شغل مولد، بهبود و توسعه دانش و فناوری را در جامعه فراهم نماید (جوادی پور،

۱۳۹۶). دوره دوم متوسطه، به لحاظ رویکرد نیمه تخصصی آن و انتخاب رشته‌های مختلف تحصیلی از سوی دانش‌آموزان از مهم‌ترین دوره‌های تحصیلی است. برنامه درسی فعلی شاخه نظری در اجرای مفاد سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و اهداف برنامه درسی ملی در این دوره در چهار رشته ریاضی فیزیک، علوم تجربی، ادبیات و علوم انسانی و علوم و معارف اسلامی طراحی شده و در حال اجرا می‌باشد و با توجه به تغییرات صورت گرفته، امید می‌رود بتواند اهداف اصلی این دوره را محقق سازد (برنامه درسی ملی، ۱۳۸۹). بر اساس اهداف دوره‌های تحصیلی آموزش و پرورش، اهداف دوره متوسطه در ساحت‌های شش‌گانه تعیین گردیده است که می‌تواند مورد استفاده برنامه‌ریزان درسی، معلمان و سایر مجریان برنامه درسی قرار گیرد (اهداف دوره‌های تحصیلی، ۱۳۹۷).

منابع:

- اهداف دوره‌های تحصیلی (۱۳۹۷). دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش.
- امین زاده، محمد، سیفی، محمد، فقیهی، علیرضا (۱۳۹۴) ارزیابی برنامه درسی دوره متوسطه (شاخه کار و دانش) با نظر به موضوع کارآفرینی از دیدگاه متخصصان. دو فصلنامه نظر و عمل برنامه درسی. سال سوم، شماره ۶.
- برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۹) دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش.
- جوادی پور، محمد و بازدار قمچی قیه، مرتضی، تألیف جانان‌تان ساویج (۱۳۹۶) برنامه‌ریزی درسی متوسطه. تهران انتشارات آییز.
- جدول دروس و زمان آموزش (۱۳۹۵) دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش.
- سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، (۱۳۸۸) دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش.
- صافی، احمد (۱۳۹۳) آموزش و پرورش ابتدایی و متوسطه، سازمان سمت
- ملکی، حسن (۱۳۷۹) مبانی برنامه‌ریزی درسی آموزش متوسطه. تهران: سمت.